

A TUDOMÁNYOS ÉLET HÍREIBŐL

Diplomata írók, író diplomaták Debrecen, 2017. október 20. DAB székház

Bozzay Réka

néderlandista, egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem

A Debreceni Egyetem Néderlandisztika Tanszékének és a Magyar Tudományos Akadémia, Debreceni Egyetem Történelmi Intézet „Magyarország a középkori Európában” Lendület Kutatócsoportjának közös szervezésében került sor 2017. október 20-án a Magyar Tudományos Akadémia Debreceni Területi Bizottsága Székházában a *Diplomata Írók, Író Diplomaták / Diplomat Writers, Author Diplomats* című konferenciára. Az előadókat és az érdeklődőket René van Hell, a Holland Királyság magyarországi nagykövete, valamint az egyetem részéről Bartha Elek rektorhelyettes úr köszöntötte. Négy szekcióban tizenegy előadás hangzott el angol, német és magyar nyelven.

A konferencia olyan emberek munkásságát kívánta bemutatni, akik diplomataként dolgoztak, fontos történelmi események tanúi voltak, egy-egy ország és lakóinak – a számukra megszokottól eltérő – szokásait, tevékenységét megfigyelték és azt levelek, naplók, úti beszámolók, önéletrajzok, visszaemlékezések, esetleg regények formájában papírra vetették. Olyanokról is hangzott el azonban előadás, akik íróként jutottak diplomáciai feladathoz, diplomataként szerzett tapasztalataik pedig jelentős hatást gyakoroltak írói pályájukra. A konferencia előadásai időben és térben egyaránt széles skálán mozogtak, hiszen a középkori követjelentésektől kezdve a hidegháború koráig követhettük végig a diplomaták írói tevékenységét több földrészen keresztül.

Az első szekcióban Venkovits Balázs *Jenő Bánó: From Immigrant to Consul General* című előadásában egy kevesessé tipikus életutat mutatott be. Bánó a Nagy Kivándorlás során hagyta el sok százezer magyarral együtt a hazáját, érkezett az Egyesült Államokba, ahonnan végül Mexikóba utazott és ott telepedett le. Utazásairól folyamatosan írt, könyvei Magyarországon is megjelentek. Mexikóról – a korabeli politikai elvárásoknak megfelelően – pozitív képet festett, igyekezett az országban rejlő lehetőségekre felhívni az olvasók figyelmét. Miru György *Egy magányos diplomata kapcsolatai. Teleki László az emigrációban* című előadásában egy nem tipikus diplomata írói pályáját vázolta. Teleki már az 1848/49-es forradalom és szabadságharc alatt, majd azt követően is diplomáciai tevékenységet folytatott, elsősorban a francia politikai körökkel épített ki kapcsolatot, majd Kossuth törökországi internálásának megszüntetéséért dolgozott. Francia újságokban is publikált, egy szépirói munkája ismert, a *Kegeyenc*,

amely az 5. századi római császárkor romlottságát állítja párhuzamba a metternichi-éra visszásságaival. Pete László a Teleki család másik híres 19. századi leszármazottjáról, a vad gróf Teleki Sándor fordulatokban igen gazdag életpályájáról tartott rendkívül humoros előadást. Az arisztokrata Teleki a kor szokásai szerint külföldi egyetemeken tanult, majd a 48/49-es forradalom és szabadságharcban Kővárvidék főkapitánya lett. A szabadságharc bukása után kezdődött európai „kalandor” élete, amelynek során számos csatában megfordult és több hölgy fejét elcsavarta. Magyarországra visszatérve gazdálkodott és írt, cikkei jelentek meg magyar lapokban, majd *Emlékeim* címmel írta meg memoárját.

A második szekció a 16–17. század két diplomata írójával foglalkozott. Bárány Attila *A Humanist Diplomat in early 16th c. Hungary: Hieronymus Balbi* címmel II. Lajos követének tevékenységéről beszélt, aki pozsonyi prépostként 1521-ben a császári udvarban és Angliában is járt. A velencei humanistának alapos információi voltak a magyar politikáról, amikor megkapta magyarországi megbízatását. Werbőczy *Hármaskönyve* első nyomtatott kiadásának végén Balbi latin nyelvű carmenje olvasható. Az előadó Balbi Nándorfehérvár közelgő török ostroma (1521 július–augusztus) idején tett nyugati követsége alatt írt angol levéltári anyagban megmaradt leveleit és orációit vizsgálta. A prépost jelentései nagy realitásérzékkel számolnak be Magyarország korabeli állapotáról, háborús felkészültségéről. Bozzay Réka *Sir William Temple (1628–1699) and his Observations Upon the United Provinces of the Netherlands* című előadásában egy 17. századi angol diplomata hollandiai megfigyeléseitezeknek korabeli magyar szerzők megállapításaival való hasonlította össze. Temple nagy érdeklődéssel és lelkesedéssel számolt be több évig tartó hollandiai tartózkodásáról, kedvesen, de mégis kritikus szemmel vizsgálta a hollandok szokásait, nem rejtve véka alá royalista nézeteit sem. A korabeli magyar irodalmi művek, melyek Hollandiáról és annak lakóiról íródtak, a kint tanuló magyar peregrinusok tollából származtak, közülük többen is érzékelték a hazájuk és Hollandia közötti különbségeket, de ennek okaira nem tudtak és talán nem is akartak magyarázatot találni.

A harmadik szekció holland szempontból tekintette át a kora újkortól a 20. századig a diplomácia és az írás kapcsolatát. Pusztai Gábor *Unser Mann in Nagasaki. Andrés Jelky (1738–1783) und seine fantasierte diplomatische Mission in Japan* címmel beszélt Jelky András ázsiai útjáról. A bajai szabólegény Magyarországon ismert történetének van ugyan igazságalapja, de 1779-ben Bécsben megjelent élettörténete számos kitalációt is tartalmaz. Jelky – akit csak az utókor nevezett így – a holland Kelet-indiai Társaság szolgálatába kerülve járt ugyan Jáván és Ceylonon, de Japánban – levéltári források tanúsága szerint – nem. Az élettörténetét bemutató első németnyelvű beszámoló állításait Japánban tett útjáról azonban az életéről és kalandos utazásáról szóló későbbi könyvek is átvették. Liesbeth Dolk *Lying the truth. Fact and fiction in Bougainville (1982), a novel by the Dutch author and diplomat F. Springer (1932–2011)* című előadása a

konferenciának eredetileg ötletet adó F. Springer holland diplomata írói munkásságának egy művével a *Bougainville*-l foglalkozott. Springer Carel Jan Schneiderként született a Holland Kelet-Indiákon (ma Indonézia). 1963-tól szolgált diplomataként New Yorkban, Bangkokban, Daccában, Teheránban, Luandában, Strassburgban, Kelet-Berlinben. 1972-ben Daccába, Bangladesbe helyezték, említett regényében az itteni élményeit írta meg. Dolk előadása arra kereste a választ, hogy hol húzódott a határ Schneider valós élettörténete és irodalmi munkáiban található fikciói között. Kronauer Éva *Childreentrains* című előadása az első világháború után megindult gyermekmentő akció történetéről szólt, melynek során mintegy 26000 nehézsorsú magyar gyermeket vittek hosszabb-rövidebb időre Hollandiába azzal a céllal, hogy onnan megerősödvé térjenek haza. Az előadó beszámolt a gyermekvonatok körüli magyar-holland diplomáciai tevékenységről, a magyarországi holland főkonzul fennmaradt iratairól és a gyermekvonatok történetének megfilmesítéséről.

A negyedik, amerikai-angol szekcióban Mathey Éva *Nicholas Roosevelt in A Front Row Seat: Hungary during the Interwar Period as Reflected in the Writings of an American Diplomat* címmel egy Magyarországra akkreditált amerikai diplomata – eredetileg újságíró – tevékenységéről beszélt, aki a tanácskötársaság idején már járt Magyarországon, majd 1930-ban nagykövetségként tért vissza. Az országot soha nem tudta megkedvelni, ahogy erről az előadó által példaként felhozott munkájában is beszélt. Magyarországot félfeudális államnak tartotta, és úgy általában sem volt különösebben pozitív képe a magyarokról, bár a magyar politikai-üzleti körök sokat vártak tőle. Barta Róbert előadása *Történész a Foreign Office szolgálatában: C. A. Macartney (1895–1978) tevékenysége és írásai Magyarországról* című előadásában a Magyarországon Macartney Elemér néven ismert, az angol külügy szolgálatában álló történészről szólt, akinek számos írása jelent meg Magyarországról, s különösen Trianon kérdése foglalkoztatta. Glant Tibor *1956 at Ten and Beethoven's Tenth: Edward Alexander and Hungary* című előadása a hidegháború korába vitt vissza minket. Az örmény származású diplomata Roosevelthez hasonlóan újságíró volt. 1964-től kezdve szolgált Kelet-Közép-Európában, többek között Budapesten is, fő feladata a sajtó és kultúra figyelése volt.

A konferencián elhangzott előadások hamarosan magyar és idegen nyelvű kötetben is meg jelennek.